

ანტიკური ლიტერატურა

აგამემნონი: ლიტერატურული პორტრეტი ჰომეროსისგან
(ილიადა)

ნინო ჩიხლაძე

nino.chikhladze@atsu.edu.ge

აპაჰი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ქუთაისი, საქართველო

ჰომეროსი თავის პოემაში „ილიადა“ პირველია მრავალი თვალსაზრისით, მაგრამ დღემდე არსებობდა მოსაზრება, რომ ჰომეროსი ნაკლებად ფლობს საკუთარი პერსონაჟების ლიტერატურული პორტრეტის შექმნის ხელოვნებას; წინამდებარე ნაშრომში შევეცდებით, ვაჩვენოთ ამ მოსაზრების არასწორობა და ერთ-ერთი გამორჩეული პერსონაჟის, აგამემნონის მაგალითზე დავამტკიცოთ, რომ ჰომეროსი, მრავალ სხვა ნიჭთან ერთად, ლიტერატურული პორტრეტის ოსტატიც არის.

საკვანძო სიტყვები: ჰომეროსი, პორტრეტი, აგამემნონი, შედარებითი ანალიზი.

ჰომეროსის ეპოსში აგამემნონი, როგორც ატრევსის ძე და პელოპისის შთამომავალი, არის მიკენის მეფე. მისი სახელმწიფო მოიცავს უამრავ კუნძულს და ასევე, მთელ არგოსს. იგი იღებს მონაწილეობას ტროას წინააღმდეგ გამართულ ლაშქრობაში, მხედართმთავარია და გამოირჩევა ყველა დანარჩენი გმირისგან არა მხოლოდ იმით, რომ ტროელებისგან შეურაცხყოფილი მენელაოსის ძმა არის, არამედ იმიტომაც, რომ ხომალდების ყველაზე დიდი რაოდენობით იღებს მონაწილეობას ტროას ომში და მეფეთა შორის ყველაზე უნაკლოა, საუკეთესო (ἀριστος), როგორც ჰომეროსი ამბობს (II. II. 576- 580). აგამემნონს, როგორც ἀριστος-ს მოიხსენიებენ ასევე ნესტორი, აქილეუსი და ტროელების მხრიდან, ჰექტორი (ეპიტეტები ჰომეროსთან დაწვრ. იხ. Reid 1973: 33-53).

აგამემნონი არის σκληροῦ βίου, ანუ იგი ფლობს კვერთხს, რომელიც არის სიძლიერისა და ძალაუფლების სიმბოლო. „ილიადაში“ გვხვდება სხვა ასეთი მეფეებიც, კვერთხის მფლობელები, თუმცა, აგამემნონის კვერთხი ყველაზე ძველი და უფრო მეტი დიდების მატარებელია. ამ კვერთხის ფლობით მას ეძლევა განსაკუთრებული უნარი, კონტაქტი დაამყაროს ღვთიურ ძალებთან და ჩვეულებრივ ადამიანებზე ზემოთ იდგეს. რა თქმა უნდა, იგი არ არის ღმერთი და მას არც აღიქვამენ, როგორც ღმერთს, თუმცა, მისი ძალა ადამიანურ კრიტერიუმებს გაცილებით სცდება (Donlan 1971: 109-115).

აგამემნონის ძალაუფლებას თან ახლავს მისი კვერთხი და ზუსტად ეს

6. ჩიხლაძე

არის აგამემნონის ძალაუფლების და არა მისის გმირობის მამტკიცებელი. როდესაც ჰომეროსი ჰყვება კვერთხის მემკვიდრეობით გადაცემის ისტორიას (მთავარი მემკვიდრე აგამემნონია), იგი ხაზს უსვამს, რომ აქაველები ვალდებულნი არიან აგამემნონი მიიღონ, როგორც თავიანთი მეთაური (Finan1979:71-83). აგამემნონი არის მეფე, თუმცა იგი არ არის „ილიადასა“ და აქაველების ზანაკში ერთადერთი მეფე. მთელ „ილიადაში“ ჰომეროსი ორმოცდაათჯერ იყენებს ფრაზას *მამაკაცთა მეფე* (ἄναξ ἀνδρῶν). აქედან, ყველაზე მეტ შემთხვევაში, გულისხმობს აგამემნონს (უფრო კონკრეტულად კი, 45-ჯერ) და დანარჩენ ხუთში გულისხმობს სხვა გმირებს. „ილიადას“ დასაწყისში, მე-7 სტრიქონში, ჰომეროსი იყენებს ამ ეპითეტს აგამემნონის პირველად გამოჩენისთანავე. იმავე სტრიქონში მოხსენიებულია აქილეუსიც და ასე ვეცნობით პოემის პირველი სიმღერის დასაწყისშივე მათ, ვისაც ეხება პოემის პირველივე სიტყვა, რისხვა, *μῆνιν Ἀτρεΐδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς*. ასევე, აგამემნონი ორჯერ მოიხსენიება, როგორც "ხალხთა მომწესრიგებელი, კიჲსმუჲთაჲ ἡγεῖν (Il. I. 16, I. 375) და ბევრჯერ, როგორც ხალხთა მწყემსი", *ποιμὴν λαῶν*.

წინასწარმჭერეტელი კალქასი აღიარებს აგამემნონის ძალაუფლებას და მოიხსენიებს მას, როგორც ყველაზე ძლევამოსილს აქაველებს შორის (Il. I. 78). იგი ამბობს, რომ ყველა არგოსელს სჯერა მისი (Il. I. 79). ნესტორი, როცა აგამემნონს მიმართავს, იყენებს სიტყვას *βασιλεύτατος* (Il. IX. 69).

აგამემნონი აქაველების მეფეებს შორის ყველაზე ძლიერი მეფეა. მხოლოდ აგამემნონს აქვს უფლება, რომ საერთო კრება გამართოს და ყველას განაგებდეს (Il. II.50 76, XXIII. 233, XXIV. 20 – 24). იგი გამორჩეულად კარგი მეზრძოლია, რადგან მთელი ძალღონით იბრძვის (Il. V. 38- 41, V. 533- 540, XI. 91 -180, XI. 216- 247). XI სიმღერაში აგამემნონის სიძლიერე შედარებულია ვეფხვის სიძლიერესთან (Il. XI. 113 λέων, XI. 129 λέων, XI. 173 λέων, XI. 239 λις) და ცეცხლის მძვინვარებასთან (*πῦρ ἄμδιον* Il. XI. 155).

აგამემნონი აქაველებისგან კიდევ ბევრი რამით გამოირჩევა (Il. III. 82-83, III. 118- 119, III. 276- 291, III. 456- 460). მას გააჩნია მტკიცე ხასიათი, ინიციატივებს იღებს, ბრძანებებს იძლევა და სხვები დაუყონებლივ ემორჩილებიან. პრიამოსიც კი, რომელიც ბრძოლას ტროას კედლიდან ადევნებს თვალს, აღიარებს, რომ აგამემნონი სხვა აქაველი მეფეებისგან გამოირჩევა მშვენივრითაც და დიდებითაც (Il. III. 166 ff).

როდესაც პრიამოსი ელენეს ეკითხება იმ გმირის ვინაობას, რომელიც გამორჩეული მძვინვარებით იბრძვის, იგი იყენებს ისეთ ეპითეტებს, როგორიც არის *πελῶριον, μέγας, καλὸν, γεραρόν, βασιλῆϊ*, რომლებიც ხოტბას ასხამენ აგამემნონის ფიზიკურ და სულიერ დიდებულებას. ამავე სიმღერაში, ელენე თავისი ქმრის მძას ახასიათებს, როგორც კეთილშობილ მეფეს და ძლიერ მეზრძოლს. შემდეგ პრიამოსი, ყოველგვარი მტრობის გარეშე,

გზას ულოცავს მეფეს, რომელიც უამრავ არგოსელს განაგებს (II. III. 181 ff).

მიუხედავად იმისა რომ აგამემნონი მეფეთა მეფე არის და აქაველების ბანაკში ყველაზე ძლევამოსილა, მას არ აქვს უფლება, უშუალოდ მოახდინოს ზეგავლენა სხვა მეფეებისა და მხედართმთავრების გადაწყვეტილებებზე. როგორც სჩანს, „ილიადაში“ მისი სოციალური სტატუსიც კი არ იძლევა ამის უფლებას. აქილევსის გადაწყვეტილება - ბრძოლიდან გავიდეს, მიანიშნებს ამაზე (შდრ.: Davies1995: 1-8).

თუ დეტალურად შევისწავლით ამ სცენას, დავინახავთ, რომ აქილევსი, სანამ თავის ჯარს გამოიყვანს ბრძოლიდან, აგამემნონს უმძიმესი ეპითეტებით მიმართავს (II. I. 231). აგამემნონი და სხვა მეთაურები აქილევსის გადაწყვეტილებას პატივს სცემენ. ის ფაქტი, რომ აქილევსი აგდებულად მიმართავს აგამემნონს და გადაწყვეტილებას იღებს, ჯარი ბრძოლიდან გაიყვანოს (და ეს არ ითვლება ღალატად), იმაზე მიუთითებს, რომ აგამემნონი აქაველების ბანაკის აბსოლუტური მმართველი არ არის. აგამემნონს არ შეუძლია აქილევსი აიძულოს, ბრძოლაში დაბრუნდეს. უფრო მეტიც, როდესაც აგამემნონი შეეცდება დაარწმუნოს, რომ დაივიწყოს წყენა და კვლავ ჩაერთოს ბრძოლაში, მას ელჩობას და უმვირფასეს საჩუქრებს (II. IX. 115 – 161) უგზავნის და იძულებული ხდება, აღიაროს, რომ აქილევსთან დავაში დამნაშავე მხოლოდ თვითონ არის: ἀσάμην, ὅνδ' αὖτ' ὅς ἀναίσιμα (II. IX. 116).

აგამემნონი აქაველთა მხედართმთავარია ტროას ომში, თუმცა აქილევსსაც, სხვა მეფეებსაც და სხვა მეთაურებსაც, თავ-თავიანთი ჯარის კეთილდღეობაზე აკისრიათ პასუხისმგებლობა. აგამემნონს აქვს უფლება, გასცეს ბრძანებები, თუმცა, რაიმე მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილების მისაღებად ვალდებულია, საყოველთაო კრება მოიწვიოს. კრებაზე იგი გვევლინება, როგორც თანასწორთა შორის უზენაესი, მაგრამ დიომედეს და ოდისევსს აქვთ უფლება, თავიანთი აზრი გამოთქვან და აგამემნონს შეედავონ. აგამემნონი აერთიანებს აქაველებს ტროაზე გალაშქრებით. მეფეებმა იგი თავიანთ მეთაურად აირჩიეს და საკუთარი არჩევანით გადაწყვიტეს, ტროას წინააღმდეგ ლაშქრობაში გაჰყოლოდნენ (Jasper, Martin 1982: 126-142). აგამემნონის, როგორც მეთაურის დაკანონება, ხდება ბრძოლაში მისი წარმატების მიხედვით. თუ მას სურს შეინარჩუნოს საკუთარი პოზიცია, ბრძოლის ველზე თავი უნდა გამოიჩინოს, როგორც მხედართმთავარმა. როდესაც იგი წარმოგვიდგება ოდნავ შეშინებული, უკან დახეული და აქაველებს შესთავაზებს სამშობლოში დაბრუნებას, სხვა მეთაურები პროტესტს გამოთქვამენ. დიომედესი იმასაც კი ეუბნება, თავად დაბრუნდეს საბერძნეთში, თუ ეს სურს და აქაველები მის გარეშე გააგრძელებენ ტროას წინააღმდეგ ბრძოლას. აქაველები ტროაში იმყოფებიან საერთო მიზნის

6. ჩიხლაძე

და არა რომელიმე ძალაუფლების მქონე ადამიანის, თუნდაც, აგამემნონის, გამო. ეს ჩანს იქიდანაც, რომ როდესაც ტროა დაეცემა, თითოეული მეთაური სამშობლოში ბრუნდება საკუთარი ხომალდითა და ჯარით და არ მისდევენ ლაშქრობის თავდაპირველ მეთაურს (დაწვრ. იხ. Cook 2003: 165-198).

პოემის ბევრ მონაკვეთში სჩანს, რომ აგამემნონი მხედართმთავარი კი არის, მაგრამ ამის გამო იგი არ არის ყველაზე საუკეთესო ადამიანი, რადგანაც მას არ შეუძლია ერთპიროვნულად მიიღოს გადაწყვეტილება. მიუხედავად იმისა, რომ აგამემნონი ბევრი დადებითი ეპითეტით არის შემკობილი, „ილიადას“ მკითხველი ბოლომდე ვერ რწმუნდება, რომ ის იმსახურებს ასეთ დიდებას, რადგან იგი არ არის უნაკლო და სრულყოფილი მხედართმთავარი (Davies 1992:51-71).

შევეცდებით, განვიხილოთ აგამემნონის ფიგურა „ილიადაში“, როგორც ტრაგიკული ფიგურა და როგორც სიმბოლო, ორი ასპექტით: ა) აგამემნონი, როგორც უამრავი მოვალეობითა და პასუხისმგებლობით დატვირთული მეთაური, რომელიც იმარჯვებს ბრძოლის ველზე და ბ) გმირი, რომელსაც არ გააჩნია საკუთარი თავის ნდობა. ეს ორი ასპექტი, ვთვლით, რომ მთლიანობაში ქმნის ტრაგიკულ გმირს, რომელმაც აქილეესთან კონფლიქტის შემდეგ, ეტაპობრივად შეიცნო საკუთარი თავი. გვანტერესებს დავინახოთ აგამემნონი, როგორც შინაგანი კონფლიქტებით სავსე პერსონაჟი და ტრაგიკული ფიგურა, ასევე, გამოვკვეთოთ ამ პერსონაჟის სიმბოლური მნიშვნელობა, რომელიც, ვფიქრობთ, ჰომეროსმა მიენიჭა აგამემნონს.

„ილიადასა“ და „ოდისეაში“, როგორც წესი, პერსონაჟების დახასიათება ხდება სხვა პერსონაჟებთან შედარების გზით. შევეცდებით, გამოვიყენოთ ეს მხატვრული ხერხი და შევუპირისპიროთ აგამემნონი აქილეესს. ამ მიზნით, უფრო დეტალურად განვიხილავთ პოემის I და XIX სიმღერებს. ვფიქრობთ, სწორედ ეს ორი სიმღერა მოგვცემს საშუალებას, დავადგინოთ და უკეთესად გავიგოთ ჰომეროსისეული აგამემნონის ხასიათი აქილეესთან შეპირისპირებისას.

რასაკვირველია, აგამემნონის ორმოცდასამივე სიტყვით გამოსვლა ძალზე საინტერესოა, მაგრამ აგამემნონის მიერ წარმოთქმულ ორ სიტყვაზე გაკეთებული მეცნიერების მიერ ყველაზე მეტი კომენტარი და აქედან ერთი არის ეპოსის დასაწყისში (I სიმღერა), კრებაზე და მეორე - ეპოსის დასასრულ სცენებში (XIX სიმღერა) (შდრ.: Morrison 1999; Sayce 2007). ვთვლი, ეს ორი სიტყვა ნათელყოფს, რომ აგამემნონის ბოლო გამოსვლა (XIX სიმღერა) ხაზს უსვამს აგამემნონის აქილეესის მიერ დამცირებას I სიმღერაში გამართული კრების ბოლოს და ამავდროულად, აჯამებს იმ მოვლენებს,

რომლებიც ამ მომენტამდეა მომხდარი, თუმცა, აგამემნონი სწორედ ახლა აკეთებს მათ ანალიზს. მორისონის აზრით, აგამემნონი მეორე გამოსვლაში არა მხოლოდ უკეთეს ორატორად, არამედ გვევლინება უფრო ბრძენად, რომელმაც უკვე კარგად იცის, რა ფასი აქვს შერიგებას (Morrison 1992: 103-117).

აგამემნონის იმიჯი, როგორც მზრუნველი მხედართმთავრისა და ბრძოლის ველზე გამორჩეული გმირისა, ბევრ მონაკვეთში არის ხაზგასმული. ჰომეროსი ხშირად გვახსენებს, რომ აგამემნონის ფიქრებში დომინირებს აქაველთა ლაშქარზე მისი პასუხისმგებლობის გრძნობა და სურვილი, რომ ჯარი უვნებელი დარჩეს (II. IX, 117). მიუხედავად იმისა, რომ იგი მეფეა, სწორედ თავის ლაშქარზე პასუხისმგებლობის გრძნობის გამო გადაწყვეტს, ქრისეისი დაუბრუნოს მამას, თუ ეს სასარგებლო იქნება ხალხისთვის (II. IX. 116); აქილევსთან დაპირისპირებისა და მისი ბრძოლის ველიდან გასვლის შემდეგ, აგამემნონი შეშფოთებულია, რადგან ყველაზე მეტად ადარდებს ჯარის წევრების ბედი და როგორც მხედართმთავარს, მათ მიმართ პასუხისმგებლობის გრძნობა ამძიმებს (II. 24-25).

აგამემნონი, რა თქმა უნდა, მამაცი მებრძოლია, რომელიც იმარჯვებს ბრძოლის ველზე და მისი საბრძოლო უნარები გმირულ შერკინებებში შეიძლება გამოიხატოს (Ἀγαμέμνωνος ἀριστεία). მეორე მხრივ, ვთვლით, რომ ეს ძლიერი მეთაური ფიქრობს, მისი ძალაუფლება გამოცდას გადის. ჩვენი აზრით, ამიტომ არის, რომ აგამემნონი, ხშირ შემთხვევაში, კრიტიკულ ზღვარზე გვევლინება; ფიქრობს, რომ მისი ადგილი და ღირსება საფრთხის ქვეშ დგას, ამიტომ ისეთ შთაბეჭდილებას გვიტოვებს – მეფე არ არის საკუთარ თავში დარწმუნებული (შდრ.: დიმოპულუ 2019: 11-41).

მიუხედავად იმისა, რომ ის წარმატებულია ბრძოლის ველზე, ზოგჯერ შეშინებულიცაა და საკუთარი თავის რწმენა არ გააჩნია, ფსიქოლოგიური ზეწოლის ქვეშ იმყოფება, როგორც ლიდერი, რომელმაც პასუხისმგებლობა მარტომ უნდა აიღოს და ეს თანამედროვე სამხედრო ფრაზის მბრძანებლობის მარტოობის გამოხატულებაა (დაწვრ. იხ. Belfiore 2000; Benardete 1963).

ათწლიანი ომის შემდეგ, პასუხისმგებლობის გრძნობა მატულობს მასში და როგორც სჩანს, მოთმინება და ძალა ნელ-ნელა ეწურება. ჩვენთვის მისაღებია ის ფაქტი, რომ აგამემნონს ახასიათებს არასწორი გადაწყვეტილებების მიღება, თუნდაც, დაფიქრებისა და ანალიზის შემდეგ, თუმცა, ვფიქრობთ, რომ მისი არასწორი გადაწყვეტილებები ტროას კედლებთან გამართული მრავალწლიანი ბრძოლისგან გამოწვეული ფსიქოლოგიური ზეწოლის შედეგია (დაწვრ. იხ.: Benjamin 2010: 45-48).

აგამემნონის სიტყვით პირველი გამოსვლის დეტალური შესწავლით II. I. 26-32 -ში, შეგვიძლია განვმარტოთ მისი სიტყვები და ქმედებები, მხე-

6. ჩიხლაძე

დართმთავრის ლაშქრობასთან დაკავშირებული შიშის გათვალისწინებით. აგამემნონი თვლის, რომ მისი ძალაუფლება ეჭვქვეშ დგება, თანაც ყველა აქაველის წინაშე, ამიტომ იგი განრისხდება და აგრესიულად რეაგირებს ჯარის თხოვნაზე - შეასრულოს ქრისესის სურვილი. ჰომეროსი აგამემნონს აკისრებს სრულ პასუხისმგებლობას ქრისესის გამოსასყიდზე უარის თქმასა და აქილევსთან კონფლიქტზე. გრინბერგი აღნიშნავს, რომ ამ ორსცენაში (ქრისესთან საუბრის სცენა/ აქილევსთან დაპირისპირების სცენა) არ არსებობს მინიშნება ღვთაებრივ ჩარევაზე Greenberg 1993: 193-205). აგამემნონი დამოუკიდებლად მოქმედებს, ყოველგვარი ღვთაებრივი ჩარევის გარეშე.

ერთ-ერთი რიგითი ჯარისკაცი, თერსიტოსი, უპირისპირდება აგამემნონს და ჯარის დისციპლინას ეჭვქვეშ აყენებს. ეს სცენა ძალზე საინტერესოა, თუმცა ამ ეტაპზე არ შევჩერდებით თერსიტოსის რეაქციაზე, რომლის შესახებაც ბევრი რამ არის თქმული. ამ სცენაში გვინტერესებს აგამემნონის რეაქცია, უფრო სწორად, მხედართმთავრის რეაქციის არ არსებობა იმ ყველაფერზე, რასაც აბრალებენ. თერსიტოსის სცენაში აგამემნონი კვლავ პასიური რჩება და რთულ ვითარებას კიდევ ერთხელ ოდისევსი ანეიტრალურებს - საკადრის პასუხს სცემს თერსიტოსს ჯერ სიტყვიერად და მერე - კვერთხის თავში ჩარტყმით. შემდეგ ოდისევსი და ნესტორი ცდილობენ, აღადგინონ ჯარის თავდაჯერებულობა, თუმცა აგამემნონი ამ სცენაში საერთოდ აღარ მონაწილეობს.

აგამემნონს პასუხისმგებლობის გრძნობა არა მხოლოდ ლაშქრის მიმართ, არამედ, რა თქმა უნდა, ძმის, მენელეაოსის მიმართაც აწუხებს. თავდაპირველად ვხედავთ სწორედ აგამემნონს, როგორც ძმას, რომელიც ღელავს უმცროსი ძმის უსაფრთხოებაზე, როდესაც იგი გადის ბრძოლის ველზე (Il. IV. 148- 149). აგამემნონი მხოლოდ მაშინ წყნარდება, როცა ხვდება, რომ მენელეაოსის ჭრილობა არ არის სახიფათო. იგი გადმოგვცემს ისეთსავე ტკივილს, რომელსაც იგრძნობდა მენელეაოსის ტროაში დაღუპვის შემთხვევაში (Il. IV. 169-171). ძალიან საინტერესოა აგამემნონის ვარაუდები იმ ბრალდებების შესახებ, რომლებსაც წაუყენებდნენ საბერძნეთში მენელეაოსის გარეშე დაბრუნების შემთხვევაში (იხ. აგრეთვე: Taplin 1990: 60-82; Vivante 1991).

ბრძოლის მესამე დღეს აგამემნონი იმარჯვებს ბრძოლის ველზე, სადაც ჩანს მისი სიმამაცე და საბრძოლო უნარი (სიმღერა XI). სიმკაცრე, რომელსაც აგამემნონი იჩენს, მიაწიშნებს, რომ მხედართმთავარი დიდი ზეწოლის ქვეშ იმყოფება. აქ აგამემნონი უკვე ძალიან შეცვლილია პირველი სიმღერის აგამემნონთან შედარებით. აქილევსი კვლავ იწვევს კრებას (პირველად ეს გააკეთა პირველ სიმღერაში), რათა აუწყოს აქაველებს, რომ ბრძოლას უბრუნდება, ივიწყებს რისხვას და აგამემნონს

სთხოვს, ჯარის ორგანიზება მოახდინოს, რადგან ეჩქარება, შური იძიოს პატროკლოსის სიკვდილისთვის. აგამემნონი მას პასუხობს წამოდგომის გარეშე, როგორც საერთოდ სჩვევია (II. XIX. 76-77).

ამ ყველაზე დიდ (66 სტრიქონი) და ორატორული თვალსაზრისით საუკეთესო სიტყვაში, თავს დამნაშავედაც აღიარებს აგამემნონი და სინანულოვან სჩანს მის ამ უკანასკნელ სიტყვაში, რომელიც მოითხოვს დეტალურ განხილვას. არსებობს სხვადასხვა მიზეზი, თუ რატომ გამოიწვია ამ სიტყვამ მეცნიერთა დიდი ინტერესი.

შეუძლებელია არ შევადაროთ აგამემნონის მოსანანიებელი სიტყვა აქილეესის შესაბამის გამოსვლას ამავე კრებაზე (II. XIX. 56-73). ერთადერთი განსხვავება მათ შორის არის მოცულობა - აქილეესის სიტყვა 17 სტრიქონიანია, ხოლო აგამემნონის - 66. ასევე, საყურადღებოა ამ პასაჟში გამოყენებული მიმართვები. აქილეესი აგამემნონს მიმართავს, როგორც Ἀτρεΐδῃ და იმის შემდეგ, რაც აღნიშნავს, რომ არგოსელებს მუდამ ემახსოვრებათ მათი კონფლიქტი, შესთავაზებს, დაივიწყონ ყველაფერი, რადგან მდგომარეობა ასე მოითხოვს, თუმცა, ფაქტობრივად, არ იხდის ბოდიშს (II. XIX. 66). რისხვის თემა ორი სტრიქონით სრულდება და აქილეესი სთხოვს აგამემნონს, ტროელებთან ბრძოლა განაახლოს. ეს კონკრეტული სცენა ბევრ კითხვას ბადებს. რატომ აღიარებს აგამემნონი თავის შეცდომას ახლა, როცა იცის, რომ აქილეესი იძულებულია დაბრუნდეს ბრძოლის ველზე? რატომ გრძნობს, რომ ვალდებულია, ახსნას, თუ რა მოხდა და შეადაროს საკუთარი თავი ზევსთან? ნათელია, რომ აქილეესი ყველაზე ნაკლებად ადარდებს მას ამ მომენტში. ვეთანხმებით დონლანს, რომლის მიხედვით, აგამემნონი ვალდებულებას გრძნობს, თავი გაიმართლოს კრების და არა აქილეესის წინაშე (ამით აიხსნება მისი მიმართვაც) და როგორც კარგმა მეთაურმა, თავის თავზე აიღო პასუხისმგებლობა (Donlan 1971: 51-71). ბელფიორე აგამემნონის სიტყვას ახასიათებს, როგორც „არათავაზიანს და შურიანს“ (Belfiore 2000: 78). მეორე მხრივ, დონლანი ხაზს უსვამს აგამემნონის ორატორულ ნიჭს, შემდეგ კი თვლის, რომ აქილეესთან კონფლიქტი მას კვლავ ახსოვს და ἔτι-ს, რისხვის ამბის მოყოლით ცდილობს პასუხისმგებლობის გრძნობა შეიმსუბუქოს (Donlan 1970: 202).

ძალზე საინტერესოა XXIII სიმღერა, რომელშიც საბოლოოდ ჩნდება აგამემნონი პოემაში. აქვე დომინირებს დამწუხრებული აქილეესის სცენები და წინა პლანზე არის წამოწეული ორი გმირის - აგამემნონისა და აქილეესის - შერიგების სცენა.

გარდაცვლილი მეგობრის, პატროკლოსის პატივსაცემად ჩატარებულ თამაშებში, აქილეესი აგამემნონს არ აძლევს საშუალებას, მერიონესს შეებრძოლოს და პირველ ადგილს ანიჭებს, რათა პატივი სცეს მხედართმთავარს. იგი ამბობს, რომ ყველასთვის ცნობილია, აგამემნონი ყველაზე ძლი-

6. ჩიხლაძე

ერი და მოხერხებული მხედართმთავარია (XXIII, 890 – 894). ეს პასაჟი, უდავოდ, ძალიან საინტერესოა, რადგან აღიარებულია აგამემნონის მნიშვნელობა თავად აქილეესის მიერ; შესაბამისად, ხდება აქილეესის რისხვის გამო ატრიდის შელახული ღირსების აღდგენა. ამ სცენაში ჰომეროსი აშკარად გადმოგვცემს აგამემნონის მიმართ საკუთარ სიმპათიასაც. არ უნდა იყოს შემთხვევითი, რომ ეპიკოსმა აგამემნონის საბოლოო სცენა დაასრულა აქილეესის მიერ მისი ჰეროიკული მნიშვნელობის ტრიუმფალური აღიარებით (ამავე აზრს აფიქსირებენ Whitman 1958: 32; Jasper, Martin 1982: 55).

ასეთია აგამემნონი, გმირი, რომელიც ეტაპობრივად, პოემის სიუჟეტის განვითარებასთან ერთად, მკითხველისთვის უფრო და უფრო მოსაწონი ხდება. ჰომეროსი ოსტატურად გადმოგვცემს პერსონაჟის, როგორც ბევრი მოვალეობისა და პასუხისმგებლობის მქონე გმირიც, ლიტერატურულ პორტრეტს. აგამემნონი „ილიადაში“ ხან ძლიერია, ხან კიდევ სუსტი, ხან ავი და ხან ძალიან კეთილშობილი, მაგრამ ყოველთვის დიდებულია და საინტერესო.

ლიტერატურა

- დიმოპულუ, გ. 2015. აგამემნონი „ილიადაში“ – ტრაგიკული ფიგურა და სიმბოლო. ლოგოსი. წელიწდეული ელინოლოგიასა და ლათინისტიკაში, თბილისი.
- Belfiore, E. S. 2000. *Murder among friends: Violation of Philia in Greek Tragedy*. Oxford University Press on Demand.
- Benardete, S. 1963. Achilles and the Iliad. *Hermes*, 91 (1).
- Cook, J. M. 1953. *The Cult of Agamemnon at Mycenae*. Geras Antoniou Keramopoulou.
- Davies, M. 1995. Agamemnon's Apology and the Unity of the Iliad. *The Classical Quarterly*. 45(1).
- Donlan, W. 1970. Character Structure in Homer's Iliad. *The Journal of General Education*. Vol. 21, No. 4
- Edinger S.K., Sain L. 2015. *The Hidden Leader: Discover and Develop Greatness Within Your Company*. AMACOM.
- Finan, TH. 1979. Total Tragedy and Homer's Iliad, *The Maynooth Review / Review Mhá Nuad*, Vol. 5, No. 1.
- Greenberg, N. A. 1993. The Attitude of Agamemnon. *The Classical World*, 86(3).
- Griffin, J. 1977. The Epic Cycle and the Uniqueness of Homer. *The journal of Hellenic studies*. 97.

- Homer. 1924-1964. *Iliad*, vol. 1,2, translated by A.T.Murray.
- Jasper Gr., Martin H. 1982. *Critical Appreciations VI: Homer, 'Iliad' 1.1-52*, Greece & Rome, Vol. 29, No. 2.
- Morrison, J.V. 1992. Alternatives to the Epic Tradition: Homer's Challenges in the Iliad, *Transactions of the American Philological Association*, Vol. 122.
- Reid, S. 1973. The Iliad: Agamemnon's Dream, *American Imago*, Vol. 30, No. 1, *A Memorial Issue*.
- Roberts J.T. 1981-1982. Portait of a Neuroisis: Agamemnon, *The Classical Outlook*, Vol. 59, No. 2.
- Sayce, O. 2007. *Homer: The Iliad and the Odyssey*, From: Exemplary Comparison from Homer to Petrarch.
- Stogdill, R. M. 1959. *Individual Behavior and Group Achievement*; Theory, the Experimental Evidence. New York: Oxford University Press.
- Taplin, O. 1990. „Agamemnon's Role in the Iliad“. In Characterization and individuality in Greek literature.
- Vivante, P. 1991. *The Iliad. Action As Poetry*. Boston: Twayne.
- Whitman, C. H. 1958. *Homer and the Heroic Tradition*. Cambridge, Massachusetts.

Classics

Agamemnon: Literary Portrait from Homer (*The Iliad*)

Nino Chikhladze

nino.chikhladze@atsu.edu.ge
Akaki Tsereteli State University
Kutaisi, Georgia

Homer in his poem "The Iliad" is the first in many ways, but until now there has been an opinion that Homer has little mastery of the art of creating a literary portrait of his characters; In the present work, we will try to show the wrongness of this opinion and prove, on the example of one of the outstanding characters, Agamemnon, that Homer, along with many other talents, is a master of literary portrait.

Keywords: Homer, portrait, Agamemnon, comparative analysis.

In the Homeric epic, Agamemnon, as the son of Atreus and descendant of Pelops, is the king of Mycenae. His kingdom includes many islands as well as

6. ჩიხლაძე

all of Argos. He not only takes part in the campaign against Troy, but also leads it, and stands out from all the other heroes, not because he is the brother of Menelaus, who was insulted by the Trojans, but because he takes part in the campaign with the largest number of ships and is the most blameless of the kings, the best ἄριστος (Il. II. 576- 580). Agamemnon is also referred to as ἄριστος by Nestor, Achilles and, on the Trojan side, Hector (for details of epithets with Homer, see Reid 1973: 33-53).

Agamemnon is σκηπτοῦχος βασιλεύς, he holds a scepter, which is a symbol of strength and power. In “The Iliad” there are other such kings, owners of the scepter, however, Agamemnon’s scepter is the oldest and carries more glory. By possessing this wand, he is given the special ability to make contact with divine forces and stand above ordinary humans. Of course, he is not a god, nor is he perceived as a god, but his power is beyond human standards (Donlan 1971: 109-115). According to Thomas Finan, Agamemnon’s power is accompanied by his scepter, and it is precisely this that proves his power, not his heroism. When the poet repeats the story of the inheritance of the scepter (the main heir being Agamemnon), he emphasizes that the Achaeans are obliged to accept Agamemnon as their leader. Agamemnon is a king, although he is not the only king in the poem and in the Achaean camp. Throughout “The Iliad” Homer uses the phrase - king of men (ἄναξ ἀνδρῶν) fifty times. Of these, it refers to Agamemnon in most cases (more specifically, 45 times) and in the remaining five it refers to other heroes (Finan 1979: 71-83).

At the beginning of “The Iliad”, in line 7, Homer uses this epithet for Agamemnon’s first appearance in the poem. Achilles is also mentioned in the same line, and this is how we get to know the two main characters of the poem at the beginning of the first song, we get to know those who are touched by the very first word of the poem, anger, μῆνιν: Ἀτρεΐδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς. Agamemnon, too, is referred to twice as the orderer of the peoples, κοσμήτωρ λαῶν (Il. I. 16, I. 375), and in many lines of the poem he is called the shepherd of the peoples, ποιμήν λαῶν.

Calchas acknowledges his power and refers to him as the mightiest of the Achaeans (Il. I. 78). He says that all the people of Argos believe in him (Il. I. 79). Nestor also uses the word βασιλεύτατος when addressing Agamemnon (Il. IX. 69).

Agamemnon is the most powerful king among the Achaean kings. Agamemnon has the right to hold a general meeting and rule over everyone (Il. II. 50-76, XXIII. 233, XXIV. 20-24). He is an exceptionally good fighter because he fights with all his might (Il. V. 38-41, V. 533-540, XI. 91-180, XI. 216-247).

In Song XI, Agamemnon's strength is compared to the strength of a tiger (Il. XI. 113 λέων, XI. 129 λέων, XI. 173 λέων, XI. 239 λῖς) and the raging fire (πῦρ ἄσθελον Il. XI. 155), because the poet wants to emphasize Agamemnon's Fighting spirit.

Agamemnon is distinguished from the Achaeans (Il. III. 82- 83, III. 118- 119, III. 276- 291, III. 456- 460). He has a strong character, takes initiatives, gives orders and others obey immediately. Even Priam, who watches the battle from the walls of Troy, admits that Agamemnon stands out from the other Achaean kings in both beauty and glory (Il. III. 166 ff).

When Priam asks Helen the identity of the hero who fights with exceptional ferocity, he uses epithets such as πελώριον, μέγας, καλόν, γεραρόν, βασιλῆϊ, which allude to Agamemnon's physical and spiritual strength. In the same song, Helen describes her husband's brother as a noble king and a strong fighter. Then Priam, without any enmity, bids farewell to the king who rules over many Argos (Il. iii. 181 ff).

Although Agamemnon is the king of kings and the most powerful in the Achaean camp, he does not have the right to directly influence the decisions of other kings and generals. Even his social status in the Iliad seems to disallow it. Achilles' decision to leave the battle indicates the kind of king Agamemnon is in the campaign against Troy (Davies1995:1-8).

If we study this scene in detail, we will see that Achilles, before withdrawing his army from the battle, addresses Agamemnon with the harshest epithets (Il. I. 231). Agamemnon and other commanders respect Achilles' decision. The fact that Achilles addresses Agamemnon in this way and decides to withdraw the army from the battle (and this is not considered treason) indicates that Agamemnon is not the absolute ruler of the Achaean camp. Agamemnon cannot force Achilles to return to the fight. Moreover, when he tries to convince him to return, he sends him the most precious gifts (Il. IX. 115 – 161) and is forced to admit that he is the only one who has caused the dispute with Achilles: ἀσάμην, οὐδ' αὐτὸς ἀναίνομαι (Il. IX. 116).

If we study this scene in detail, we will see that Achilles, before withdrawing his army from the battle, addresses Agamemnon with the harshest epithets (Il. I. 231). Agamemnon and other commanders respect Achilles' decision. The fact that Achilles addresses Agamemnon in this way and decides to withdraw the army from the battle (and this is not considered treason) indicates that Agamemnon is not the absolute ruler of the Achaean camp. Agamemnon cannot force Achilles to return to the fight. Moreover, when he tries to convince him to return, he sends him the most precious gifts (Il. IX. 115 – 161) and is forced to admit that he

6. ჩიხლაძე

is the only one who has caused the dispute with Achilles: ἄσάμην, οὐδ' αὐτὸς ἀνάγομαι (Il. IX. 116).

Agamemnon is the leader of this great campaign, although Achilles, other kings, and other commanders are also responsible for the well-being of their army. Because of this, Agamemnon has the right to issue orders, however, to make any important decision, he is obliged to hold a general meeting. At the meeting, he appears as the supreme among equals, but Diomedes and Odysseus have the right to express their opinion and even complain to Agamemnon. Agamemnon unites the Achaeans by marching on Troy. The kings chose him to be their commander and of their own choice decided to accompany him in the campaign against Troy (Jasper, Martin 1982: 126-142). Agamemnon's legitimacy as a commander is based on his success in battle. If he wants to maintain his position, he must successfully perform his duties as a commander on the battlefield. When he appears slightly frightened, retreating, and offers the Achaeans to return to their homeland, the other commanders protest. Diomedes even tells him to return to Greece himself as a commander if he wishes, and the Achaeans will continue to fight against Troy without him.

The Achaeans are in Troy for a common purpose, not because of any powerful man, even Agamemnon. This is also evident from the fact that when Troy falls, each commander returns home with his own ship and army and does not follow the original commander of the expedition (for details, see Roberts 1981-1982:33-37; Cook 2003:165-198).

This is the reason for Agamemnon's power, and it is incumbent upon him to complete this mission. However, in many parts of the poem, it appears that he is not the best person because of this, because he is unable to make a decision and carry it out. Although Agamemnon is showered with many positive epithets, the reader of the *Iliad* is not entirely convinced that he deserves such praise because he is not a flawless and perfect horseman (Morrison 1992:51-71). Agamemnon acts completely independently and therefore takes all the responsibility. Additionally, it reminds us that whenever Homer wants a hero to avoid responsibility, he puts it under divine influence, although this is not the case with Agamemnon. Agamemnon acts independently, without any divine intervention. After peace is restored, during a new assembly, one of the soldiers, Thersites, confronts Agamemnon and questions the army's discipline. This scene is very interesting, but at this point we will not dwell on Thersite's reaction, about which much has been said. In this scene, we are interested in Agamemnon's reaction, or rather, the absence of his reaction to everything he is accused of.

In the scene of Thersites, Agamemnon remains passive and Odysseus once again neutralizes the difficult situation and responds to Thersites first verbally

and then by hitting him on the head with his staff. Odysseus and Nestor then try to restore the confidence of the army, although Agamemnon does not participate in this scene at all. Agamemnon feels a sense of responsibility not only to the army, but also to his brother Menelaus. We first see Agamemnon as a brother worrying about his younger brother's safety as he passes the battlefield (Il. IV. 148-149). Agamemnon only calms down when he realizes that Menelaus' wound is not dangerous. He conveys to us the same pain that he would have felt if Menelaus died in Troy (Il. IV. 169-171). I find it very interesting that Agamemnon speculates about the charges he would have been given if he returned to Greece without Menelaus (see also: (Taplin 1990:60-82; Vivante 1991).

On the third day of the battle, Agamemnon is victorious on the battlefield, where his bravery and fighting skills are shown (Song XI). The harshness that Agamemnon shows in canto XI indicates that he is under great pressure. Here, the image of Agamemnon is already greatly changed compared to his image in the first song. Achilles calls the assembly again (first done in Canto 1) to announce to the Achaeans that he is returning to battle, forgetting his anger, and asking Agamemnon to organize an army as he hastens to avenge the death of Patroclus. Agamemnon answers him without standing up, as is his custom (Il. XIX. 76-77). The commander, in my opinion, in this longest (66 lines) and oratorically best speech, confesses his guilt and expresses repentance. This speech of the king is interesting because it is the last in the Iliad and requires a detailed discussion. There are various reasons why this word has aroused such interest in science.

One cannot but compare Agamemnon's penitential speech with the corresponding speech of Achilles in the assembly (Il. XIX. 56-73). The only difference between them is the volume - Achilles' speech has 17 lines, and Agamemnon's has 66 lines. Also, the references used in this passage are noteworthy. Achilles addresses Agamemnon as Ἀτρεΐδῃ and, after noting that the Argives will always remember their conflict, suggests that they forget everything because the situation demands it, though he does not actually apologize (Il. XIX. 66). The theme of anger ends in two lines, asking Agamemnon to resume the fight with the Trojans.

This particular scene raises many questions. Why does Agamemnon admit his mistake now that he knows Achilles is forced to return to the battlefield? Why does he feel obligated to explain what happened and compare himself to Zeus? It's clear that Achilles is the least of her worries at the moment. We agree with Donlan that Agamemnon feels obliged to justify himself to the congregation rather than to Achilles (which explains his appeal) and, as a good commander, took the responsibility upon himself (Donlan 1971:51-71). He describes Agamemnon's

6. ჩიხლაძე

speech as “impolite and envious”. On the other hand, he emphasizes Agamemnon’s oratorical talent, and then believes that he still remembers the conflict with Achilles and tries to alleviate his sense of responsibility by telling the story of ἄτη, anger.

Very interesting is song XXIII, in which Agamemnon finally appears in the poem. Canto XXIII is also dominated by scenes of a grieving Achilles, and foregrounds the reconciliation of our two heroes, Agamemnon and Achilles. In the games held by Achilles in honor of his beloved friend Patroclus, Achilles does not allow Agamemnon to fight Meriones and gives him first place to honor the horseman. He says that it is known to everyone that Agamemnon is the most powerful and skillful horseman (XXIII, 890-894).

Such is Agamemnon, a hero who gradually becomes more and more likable to the readers of the Iliad as the poem progresses. Homer masterfully conveys the character of the character to perfection and creates a psychological portrait of a responsible hero burdened with many duties. The hero is sometimes strong, and sometimes weak and unable to cope with responsibility, however, he is ready to learn from his mistakes and become better. Most importantly, Homer’s Agamemnon is always relevant and interesting.